

О.А. ГАЛАЙДА,
здобувач Волинського державного
університету ім. Лесі Українки
(м.Луцьк)

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті звернута увага на проблему розвитку громадянськості студентів, його передумови. Продемонстровані результати проведеного анкетування серед студентів ВНЗ з метою встановлення рівня їх громадянськості.

Ключові слова: громадянин, громадянськість, культура, громадянська культура, громадянська культура особистості, громадянське суспільство, громадянська активність.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Наявність громадянського суспільства – найважливіша ознака і умова існування демократичної держави. Через історичні обставини, соціально-політичні та економічні умови минулого сьогодні Україна перебуває лише на початковій стадії формування такого суспільства, ціннісна система якого формується вкрай повільно. Як зазначають українські соціологи, „ознаки невизначеності, невідомості та анонімності характеризують загальну українську соціокультурну ситуацію” [2, 34].

Громадянське суспільство, яке існувало в Україні впродовж тривалого часу, значною мірою деформоване внаслідок домінування ідей недемократичного суспільства, коли навіть термін „громадянин”, „громадянськість” асоціювалися з поняттям „революціонер”, „сепаратист” тощо. Це певною мірою ускладнює процес розвитку громадянськості у підростаючого покоління.

Саме тому проблема становлення особистості, корисної для себе, громади і суспільства, розвиток її громадянськості, громадянської культури постає сьогодні особливо гостро.

Формулювання цілей статті... Метою статті є визначення передумов та аналіз рівня розвитку громадянськості студентів ВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... На сьогодні існують різні підходи до визначення поняття „громадянськість”. Так у класичних республіках Риму та Греції існувала республіканська громадянськість, що вбачала в особистості члена політичного суспільства, його складову. Фундаментальні принципи такого громадянства:

- 1) відчуття належності до політичної спільноти як частини загальногромадянського життя;
- 2) вірність своїй вітчизні, що передбачає лояльність до правових норм суспільства;
- 3) першочерговість громадянських обов'язків над індивідуальними інтересами.

Інший підхід до поняття „громадянськості” ми вбачаємо в ідеях Дж.Локка та Т.Джефферсона. На їх думку, громадянськість базується на ідеях свобод і прав індивіду, і це є ліберальна громадянськість, яка включає три головні групи прав: громадянські, політичні і соціально-економічні, що сьогодні розглядаються як універсальні та неподільні, базуються на морально-етичних засадах. Саме вони заклали основу Загальної декларації про права людини, інших міжнародних документів [5, 6-7].

По-іншому розглядав громадянськість С.Гессен. Він розумів її у вужчому значенні – як частину загальної культури людини, включаючи перш за все в її зміст „право, що регулює зовнішні стосунки людей, і державність, що забезпечує обов'язковість правових норм й організовує спільну діяльність даного суспільства”. Тому термін „громадянськість” автор вважав можливим закріпити за цими областями культури [1, 54-63].

Українські педагоги та діячі освіти кінця XIX – початку XX століття пов'язували громадянськість з національним вихованням, що було викликано соціально-політичними та ідеологічними чинниками. Зокрема, видатний український патріот, громадянський діяч, видавець Г.Врецьони ототожнював громадянськість з народністю. „Народність складається з двох „первісток”, а саме із всього, що виростало з природної основи з фізичною кінечністю, і з того, що на основі вродженого роздобуто при сприянні власної волі через обставини життя. В обох випадках маємо історію нації і то так, як представляється в національних поглядах, почуттях, традиціях та звичаях, релігії, мові, звичаях і нормах домашнього і суспільного життя. З цих елементів вийде національне виховання, яке має на меті повний національний характер і всі національні чесноти плекати далі і їх утвердити. Щоб досягнути тої мети, треба обов'язково плекати „національне самопізнання” і „національний смисл”, щоб з того виростало почуття приналежності масі, яке називаємо національним почуттям” [1, 34-63].

За радянський період у теорії та практиці навчання і виховання поняття „громадянськість” та шляхи її формування найвиразніше проявились у педагогічній спадщині

В.О.Сухомлинського. У своїй книзі „Народження громадянина” видатний педагог розглядає формування громадянськості на основі гуманізму. Він вважає першочерговою умовою формування громадянина організацію емоційно насиченого, діяльного (з трудовою основою) життя молодого колективу, що всебічно сприяє розвитку громадянської активності кожного індивіда. Він визначив підлітковий вік як особливо важливий для формування громадянина, і вважав, що риси громадянськості формуються безліччю впливів педагогічного характеру та некерованих соціальних впливів.

Звичайно, громадянськість у визначенні В.О.Сухомлинського включає у себе формування відчуття приналежності до політичного ладу, відданості великій батьківщині, перевага загальних, суспільних інтересів над особистими [6, 54-61].

Чималий інтерес викликає проблема формування громадянськості, громадянської позиції, громадянської культури у сучасних вчених-педагогів. Особливий інтерес викликає підхід до проблеми громадянськості П.Ігнатенка, В.Поплужного та Л.Крицької. На думку останньої „громадянськість” не слід ототожнювати з поняттям „громадянство”, що означає належність особи до даної держави, наслідком чого є поширення на неї прав і обов’язків, встановлених законодавством, із забезпеченням державного захисту цих прав. Іншими словами, громадянство – поняття юридичне. На відміну від нього поняття „громадянськість” – соціально-педагогічне, бо у ньому фіксується передусім психолого-етичний зв’язок особистості з державою [2, 56-93].

З погляду аксіології (науки про цінності освіти) громадянськість – це орієнтація особистості на державу як на цінність, тобто на об’єкт, що має значення для задоволення її різноманітних потреб. Громадянськість – інтегральна ціннісна орієнтація, тому дуже важливо, щоб кожна особистість ототожнювала себе з державністю в цілому. Така орієнтація сприяє тому, що всі інші ціннісні уявлення ніби об’єднуються в єдину систему.

На думку авторів Концепції національного виховання, громадянськість – це інтегративна якість особистості, що дозволяє відчувати себе юридично, соціально, морально, політично дієспроможною, і включає до основних елементів громадянськості моральну і правову культуру [3, 2-7]. Саме через поняття „культура” відбувається представлення загального розвитку особистості.

У філософських, психологічних та педагогічних словниках ми не знаходимо вживання такого словосполучення як „громадянська культура особистості”. Знаходимо лише поняття „громадянськість”, „громадянське виховання”, „громадянська культура” тощо.

Проте до проблеми розвитку громадянської культури особистості зверталось багато видатних науковців, серед яких варто назвати А.Макаренка, В.Сухомлинського, М.Стельмаховича та ін.

Великого значення для формування громадянської культури особистості надавав А.Макаренко батьківській любові та її трансформації у наступні стосунки дитини з іншими людьми. Він зазначав: „Якщо ви бажаєте народити громадянина і обійтися без батьківської любові, то, будьте ласкаві, попередьте суспільство про те, що ви бажаєте учинити таку гидоту” [4, 320]. Такі ж вимоги видатний педагог ставить і перед молодими людьми: „Треба, щоб діти любили своїх батьків, цінували і дорожили їх любов’ю. Любили й поважали людей взагалі, любили свою Батьківщину і знали, що любов – благо, необхідність, обов’язковий елемент життя” [4, 324].

На думку видатного педагога В.Сухомлинського, розвиток громадянської культури особистості доцільно вести за трьома напрямками: 1) навчити молоду людину бачити світ і своє місце в ньому; 2) прищепити їй любов до рідної землі, пробудити та розвинути патріотичні почуття; 3) потурбуватися, щоб усвідомлення людської гідності в поєднанні з патріотичними помислами та переживаннями знайшло своє вираження у бажанні та готовності до діяльності на благо Батьківщини.

За твердженнями М.Стельмаховича, основою для розвитку громадянської культури особистості є повага до національних традицій, громадянських обрядів; піднесення національної самосвідомості, збереження родоводу і честі сім’ї; почуття піклування про державну українську мову, піднесення її престижу; прихильність до вселюдських цінностей і почуття місцевого патріотизму та ін.

На сьогодні до всіх перелічених основ формування громадянської культури можна додати пресу, засоби масової інформації, мережу Інтернет, де можна знайти все, що забажаєш. Про їхнє існування та важливе значення не слід забувати. Можливо, рідше молода людина візьме в руки свіжий номер газети, але телебачення дивляться всі і навіть там, де існує велика кількість суспільно-політичних передач, а за час передвиборної кампанії їхню кількість доповнили реклами чисельних політичних партій.

Нас зацікавила обізнаність у деяких термінах молодих людей, які, ставши повнолітніми, отримали право здійснювати свій громадянський обов'язок. Тому нами серед студентів факультетів гуманітарних спеціальностей було проведено анкетування. У ньому брали участь студенти I курсу факультету соціальних наук спеціальності „Філософія”, „Релігієзнавство”, „Соціологія”, та студенти III та IV курсів факультету романо-германської філології.

Перед студентами постали наступні запитання:

- 1) Що таке культура особистості?
- 2) Як я розумію громадянську культуру?
- 3) З чого складається громадянська культура особистості?
- 4) Які суспільно-політичні програми у ЗМІ ви знаєте?
- 5) Назвіть сучасні політичні партії, блоки та їх керівників.

На факультеті соціальних наук було опитано 40 студентів спеціальностей „Філософія”, „Релігієзнавство”, „Соціологія”: 36 дівчат та 4 юнаки. Проаналізувавши відповіді, ми побачили, що жоден студент не дав правильної відповіді на перше запитання анкети, але достатню відповідь дали 8 студентів (20%), 14 (35%) відповідей було визначено як неповні, та 13 (33%) – як неправильні. Жодної відповіді не дали 5 студентів (12%).

З другим запитанням студенти факультету соціальних наук справилися краще: 2 опитаних дали достатні відповіді (5%), 12 дали неповну відповідь (30%), 22 – неправильну (55%) та 4 студенти не зуміли визначити, що таке громадянська культура (10%).

Щодо третього запитання, то найчастіше студентами був названий пізнавальний компонент – 21 студент (53%), за ним слідує мотиваційно-орієнтований – 12 студентів (30%), 5 опитаних назвали поведінковий та два останні – по 1 студенту (34%).

Аналізуючи відповіді на 4 запитання, ми отримали наступні результати: студенти спеціальностей „Філософія”, Релігієзнавство, „Соціологія”, „Романо-германська філологія” перелічили багато суспільно-політичних програм, серед яких найпопулярніші „Іду на Ви”, „Я так думаю”, „Документ” та новини на різних телевізійних каналах.

Здійснений аналіз останнього запитання продемонстрував, що опитані добре знають політичні партії, блоки та їх керівників. Всі студенти спеціальностей „Філософія”, „Релігієзнавство”, „Соціологія” за винятком 3 (9%) не змогли назвати політичні партії, блоки та їхніх керівників, причому один зумів назвати партії та блоки, але не пригадав їх керівників, 2 – навпаки. Кожен студент зумів назвати більше 3 партій, так 13 опитаних (33%) пригадали до 6 політичних партій та блоків, до 9 назв – 16 опитаних студентів (40%). 10 та більше назв партій та блоків зуміли дати 10 студентів (24%). До 3 прізвищ керівників назвали 4 опитаних (10%), до 6 – 27 опитаних (68%), до 9 – 5 (13%). Лише 1 студент пригадав більше 10 політичних керівників.

На факультеті романо-германської філології було опитано 33 студенти: 30 дівчат та 3 юнаки. На перше запитання ми отримали 4 достатні відповіді (12%), 18 студенток (55%) та 3 (9%) студенти дали неповні відповіді. 8 (24%) опитаних не визначилися з відповіддю.

Після опрацювання відповідей на друге запитання анкети – „Як я розумію громадянську культуру?”, ми встановили, що була дана лише одна правильна відповідь (3%). На думку студентки факультету романо-германської філології, яка брала участь у анкетуванні, *громадянська культура* – це певні правила, норми поведінки, яких повинні дотримуватись громадяни певного суспільства. Крім цього, було отримано 2 достатні відповіді (6%), 17 студенток (52%) та 2 студенти (6%) дали неповні відповіді, та 5 студенток (15%) – неправильні. Жодної відповіді не дали 6 студенток (18%).

Аналізуючи відповіді студентів даного факультету, ми побачили, що жодної політичної партії та блоку не назвали 3 студенти (9%), до 3 назв перелічив 1 (3%), 9 (27%) – до 6 та 11 (33%) – до 9. Із 33 студентів, на жаль, 8 (25%) не зуміли пригадати політичних керівників, тоді як 6 опитаних (18%) назвали до 3, 12 опитаних (36%) – до 6 назв, 5 опитаних (15%) – до 9. До 10 і більше політичних партій і блоків зуміли назвати 9 опитаних (27%). Лише 2 студенти (6%) зуміли назвати більше 10 політичних керівників.

Висновки... Як свідчать отримані результати, загалом студенти мають певні уявлення про зміст і структуру громадянської культури. Вони усвідомлюють, що громадянськість є центральним системоутворюючим елементом цього феномену.

З'ясовано, що значний вплив на формування громадянськості мають засоби масової інформації, які освітлюють актуальні проблеми розбудови сучасної демократичної української держави. Але, на жаль, зміст сучасної освіти, навчання і виховання, їх організація і здійснення мають ще певні недоліки, усунення яких дозволить підвищити ефективність і якість процесу формування громадянськості у сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дерев'яненко Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: Пласт, 2002. – 199с.
2. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. посібник. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 362с.
3. Концепція національного виховання // Освіта. – 1996. – 7 серп. – №41. – С. 2-7.
4. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – М., 1958. – Т.5 – С.25-308.
5. Сухомлинська О.В. Громадянське виховання: спадщина і сучасність // Педагогічна газета. – 2003. – №12. – С.7-6.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори в 5 т. – К., 1976. – Т.3. – 369с.
7. Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки. Навч. посіб. За ред. О.О. Любара. – К.: Т-во „Знання”, 2003. – 408с.

Анотація

О.А.Галайда

Развитие гражданской ответственности у студентов высших учебных заведений

В статье обращено внимание на проблему развития гражданской ответственности у студентов, его предпосылки. Продемонстрированы результаты проведенного анкетирования среди студентов ВУЗов с целью определения уровня их гражданской ответственности.

Ключевые слова: *гражданин, общественность, культура, гражданская культура, гражданская культура личности, гражданское общество, гражданская активность.*

Summary

О.А.Halaida

The development of citizenship of the students of higher educational establishments

The article deals with the problem of development of student citizenship, its precondition. It demonstrates the results of poll carried out among the students of higher educational establishment in order to find out the level of citizenship of students.

Key words: *citizen, citizenship, culture, citizen culture, citizen culture of personality, social activity.*

Дата надходження статті до редакції

„14” листопада 2006р.

УДК 37.06:378 (045)

О.М.ГАЛУС,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

АКТИВНА ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Формування творчої активності майбутніх педагогів ґрунтується на розвитку їхньої мотиваційної сфери. В процесі професійної адаптації студента до умов навчання у вузі велике значення має розвиток у нього внутрішніх позитивних професійних мотивів, створення певних зовнішніх умов з боку деканату, викладачів. Це сприяє розвитку волевих зусиль, цілеспрямованості, впевненості в правильному виборі майбутньої професії. Дотримання цих умов сприяє активній адаптації студента до навчання, подоланню перешкод на шляху оволодіння майбутньою професією.

Ключові слова: *професійна адаптація, творча активність, позитивні мотиви, мотиваційна сфера особистості, професійна спрямованість, пізнавальна активність.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Прокладання шляху до найрозвинутішого суспільства, яке ґрунтується на знаннях, є нелегким, але важливим і почесним завданням громадськості Європи. На зустрічі глав держав і урядів країн – членів ЄС (Лісабон, 2000р.) це завдання було сформульовано таким чином: „Побудувати найконкурентноспроможнішу зі світових економічних систем, засновану на знаннях, що зможе забезпечити стабільний економічний розвиток, створення нових робочих місць та сприятиме суспільній єдності” [8, 10].

У документах Болонського процесу, спрямованих на формування європейської зони вищої освіти (ЄЗВО), належне місце посідають питання „забезпечення якості освіти на рівні вузів, на національному і загальноєвропейському рівні” [2, 43]. Такий підхід посилює відповідальність вузів за якісну підготовку фахівців. Підвищення якості освіти, як відомо, здійснюється шляхом розвитку модульно-кредитної системи навчання та оцінювання знань студентів, широкого запровадження різномірівневих програм, удосконалення навчальних планів, розроблення нових спецкурсів, підготовки сучасних підручників, посібників, дидактико-методичних матеріалів, використання науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації тощо.